

Mladi za napredek Maribora 2016
33. srečanje

Slovensko ozemlje od Odoakra do Teoderika

Zgodovina

Raziskovalna naloga

PROSTOR ZA NALEPKO

Avtor: MATIC KRISTAN
Mentor: BORIS HAJDINJAK
Šola: PRVA GIMNAZIJA MARIBOR

Maribor, februar 2016

Mladi za napredek Maribora 2016
33. srečanje

Slovensko ozemlje od Odoakra do Teoderika

Zgodovina

Raziskovalna naloga

PROSTOR ZA NALEPKO

Maribor, februar 2016

KAZALO

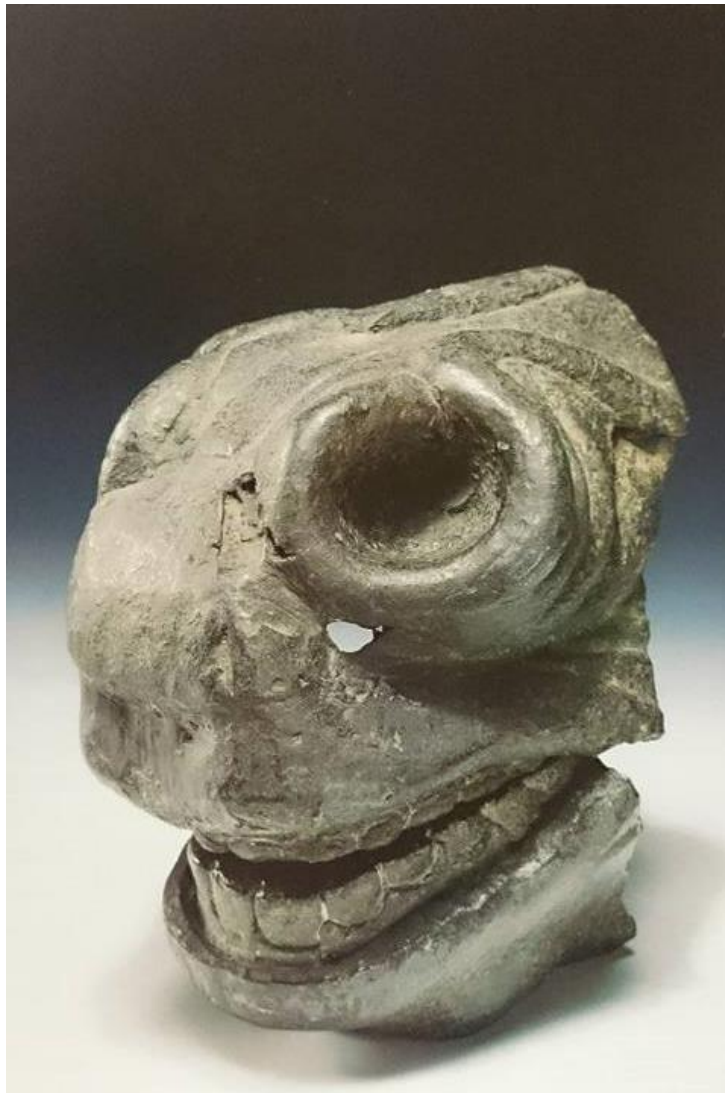
1. UVOD	5
2. METODOLOGIJA DELA	9
3. PROPAD ZAHODNORIMSKEGA CESARSTVA	10
4. ODOAKER IN ODOAKROVA VLADAVINA.....	12
4.1. Odoaker pred prevzemom oblasti.....	12
4.2. Nepotova Dalmacija	16
4.3. Rugijska vojna in preselitev Romanov.....	18
4.4. Boj med Odoakrom in Teoderikom – bitka na Soči.....	20
5. TEODERIK.....	23
5.1. Teoderik kot vladar.....	23
5.2. Življenje na slovenskem ozemlju v času Teoderika	28
5.3. Konec antike na Slovenskem	34
6. REZULTATI IN INTERPRETACIJA ANKETE.....	36
7. SKLEPI	38
8. DRUŽBENA ODGOVORNOST.....	40
9. PRILOGA: ANKETA	41
10. VIRI IN LITERATURA	43
10.1. Objavljeni viri.....	43
10.2. Objavljeni viri in literatura.....	43

POVZETEK

V raziskovalni nalogi sem raziskoval slovensko ozemlje med vladavinami germanskega kralja Odoakra (vladal 476—493) in ostrogotskega kralja Teoderika (vladal 493—526). Moji dve hipotezi sta bili, da je imelo današnje slovensko ozemlje zaradi prehodnega značaja ključen geostrateški pomen in pa, da je znanje o tej temi med mladimi slabo. Pri raziskovanju sem preučeval pisne vire in literaturo o arheoloških najdbah iz tega obdobja, posluževal sem se tudi kvantitativne metode anketiranja. Obe hipotezi sem potrdil: Odoaker je namreč preko našega ozemlja vodil več vojn in evakuiral Romane iz Obrežnega Norika. Pomembna bitka med Odoakrom in Teoderikom se je odvila na Soči. Teoderik je na današnje slovensko ozemlje namestil več vojaških posadk, ki so varovale strateško pomembna območja. Izdal je več uredb, pomembnih tako neposredno za slovensko ozemlje kot za njegovo širšo okolico. Na podlagi na splošno slabo rešene ankete sem prišel do zaključka, da tudi moja druga hipoteza drži.

*Zahvaljujem se mentorju, profesorju in drugim pedagogom za potrpežljivost in nasvete, N. B.
za požrtvovalno pomoč in družini ter bližnjim za razumevanje.*

1. UVOD

Slika 1: Gobec konja je pripadal konjeniškemu spomeniku (morda cesarja Marka Avrelija), ki je stal na Učaku blizu Trojan (Šašel Kos, 1999, str. 239).

Slovenija je skozi zgodovino imela in še ima pomemben geostrateški položaj, saj leži med Apeninskim polotokom, Jadranskim morjem, Alpami, Dinarskim gorstvom in Panonsko kotlino. Da bomo Slovenci spoznali potencial, ki nam ga nudi naša država, je pomembno, da se začnemo zavedati poleg svoje celo v tako malo poznanem obdobju kot je pozna antika bogate zgodovine tudi pomembne in edinstvene lege naše države, ki odmeva še v aktualnih populacijskih premikih. Odoaker je bil germanski vojskovodja, ki je leta 476 odstavil zadnjega *de facto* zahodnorimskega cesarja Romula Avgustula in v praksi neodvisno zavladal Italiji kot

prvi kralj po Tarkviniju Ošabnemu (vladal 535—509 pr. n. št.), ki so ga Rimljani izgnali leta 509 pr. n. št. Začetek Odoakrove vladavine se pogosto smatra vsaj za simboličen propad zahodnorimskega cesarstva, konec antike in pričetek srednjega veka. Odoakra je po dolgotrajni vojni, ki je trajala od leta 489 do leta 493, odstavil in lastnoročno pokončil kralj Ostrogotov Teoderik. Italiji je vladal sam do svoje smrti leta 526, med njegovo vladavino pa je antična civilizacija v Italiji doživela še zadnji razcvet. Oba pomembna vladarja sta vladala tudi slovenskemu ozemlju, zato bom raziskal, kakšen pomen je imelo zanj in koliko se mladi tega pomena zavedajo.

Slika 2: Claustra Alpium Iuliarum iz ilustriranega kataloga poznoantične rimske državne hierarhije *Notitia Dignitatum*¹ (Bratož, 1999, str. 314).

¹ Naslov bi se dobesedno prevedlo *Objava služb*. Za več o tem delu in zapori Claustra Alpium Iuliarum glej Kos, 2014.

Moja prva hipoteza je, da je slovensko ozemlje imelo pod vladarjema Odoakra in Teoderika ključen strateški pomen. Ker tako imenovana italo-ilirska vrata (okoli Postojne) predstavljajo tudi najlažji prehod v Italijo preko Alp, je bilo slovensko ozemlje za rimsko državo še posebej pomembno, o čemer govori tudi vključitev današnje zahodne Slovenije v provinco Italijo (X. regija Istra in Venecija oziroma *Regio X Histria et Venetia*). Na slovenskem ozemlju so Rimljani vzpostavili dva obrambna sistema, med markomanskimi vojnami (v letih 166—180) *Praetentura Italiae et Alpium* (približno bi to iz latinščine bilo mogoče prevesti kot *zapora Italije in Alp*) in po koncu krize 3. stoletja *Claustra Alpium Iuliarum* (latinsko *zapora Julijskih Alp*). Čez ozemlje je vodila tako imenovana jantarna pot. V pozni antiki se je v Vipavski dolini odvila tudi pomembna poznoantična bitka pri Frigidu (najbrž blizu današnjega naselja Vrhpolje pod Nanosom) leta 394.

Današnji slovenski prostor je tudi mnogo prispeval k rimski državi, saj je od tod izviralo več pomembnih osebnosti: general in senator Mark Valerij Maksimijan (zadnjič omenjen leta 186), cesarski tajnik (in morda senator) Tit Varij Klemens (rojen okoli 115, zadnjič omenjen 177), upravnik Rima Flavij Simplicij (4. stoletje), prokurator Tit Epij Latin (aktiven med Hadrijanovo vladavino 117—138) in verjetno tudi glavni prevajalec Vulgate, sv. Hieronim (okoli 347—420). Na današnjem slovenskem ozemlju se je zgodilo tudi več za rimsko državo ključnih dogodkov. Leta 69 je bil v petovijonskem legijskem taboru za cesarja izvoljen Vespazijan (vladal 69—79), 324 pa je zrušitev Licinijevih kipov v Emoni bila povod za vojno med zahodnorimskim cesarjem Konstantinom (vladal 306—337) in vzhodnorimskim cesarjem Licinijem (vladal 308—324). Nenazadnje je večina današnje Slovenije bila tudi del ilirske prefekture, iz katerega so izvirali odločni vojaški cesarji, ki so z elitnimi ilirskimi vojaškimi enotami v 3. stoletju obnovili cesarstvo, ki je bilo na robu propada. Zaradi svojega prehodnega značaja je bila ilirska prefektura po delitvi države jabolko spora med obema cesarstvoma, neposredno čez današnje slovensko ozemlje pa je iz istega razloga pot vodila tudi mnoge vojske in kasneje barbarska ljudstva. Oba v naslovu navedena vladarja sta zagotovo osebno prečkala današnje slovensko ozemlje in ko sta mu vladala, je moralo biti za njiju prav tako pomembno kot prej za Rimljane. Geostrateški položaj Slovenije je občuten še danes, saj kljub majhnosti Slovenije skozi vodita dva današnja vseevropska koridorja, določena na Vseevropski konferenci transporta leta 1994: V. (Lviv-Benetke) in X. (Salzburg-Solun).

Moja druga hipoteza je, da je poznavanje poznoantične zgodovine na Slovenskem slabo. S pozno antiko, sploh vladavino Odoakra in Teoderika, je v trenutnih in neaktualnih zgodovinskih učbenikih za gimnazije opravljeno zelo na kratko.² Odoaker je omenjen le v zvezi z odstavitvijo Romula Avgustula, pomembnejše epizode kot je bil poraz Rugijcev in izselitev obrežnonoriških romanov, Nepotova Dalmacija, bitka na Soči pa sploh ni omenjena. V novejši izdaji celo zmotno piše, da so Odoakra odstavili Goti. Teoderik je v učbeniku za drugi letnik³ omenjen le kot vladar Ostrogotov. Če prištejem še pozabljanje snovi čez več časa, predvidevam, da je najbrž ohranjeno znanje zelo skopo.

² Pregledana novejša (2009) in starejša (1997) izdaja učbenika Brodnik et al., *Zgodovina 1: učbenik za prvi letnik gimnazije*, Ljubljana: DZS, str. 136 (2009) in str. 185 (1997).

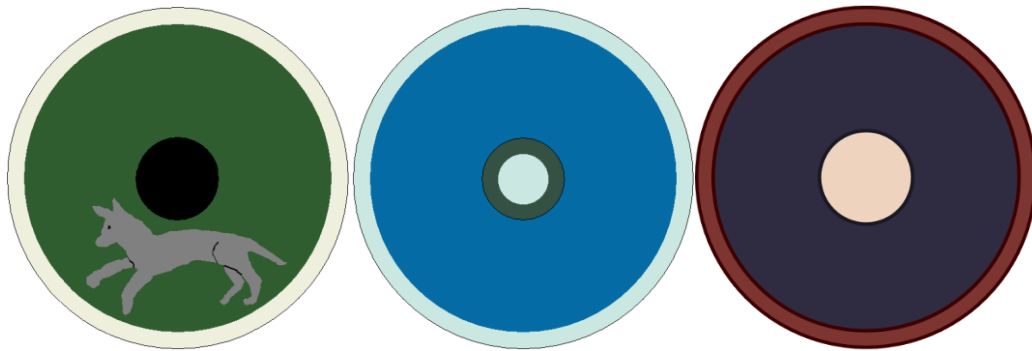
³ Namreč Mlacović, Dušan et al., *Zgodovina 2: učbenik za drugi letnik gimnazije*, Ljubljana: DZS, 2010, str. 16—17

2. METODOLOGIJA DELA

V raziskovanju sem se posluževal pričevanj pisnih virov, ki so poročali o relevantnem obdobju in sem jih, če je bilo potrebno, sam prevedel iz latinščine. Večina tekstov nam je bilo posredovanih prek srednjeveških prepisov. Zanašal sem se predvsem na različice iz zbirke latinskih besedil *Monumenta Historia Germanica*. Del zbirke, ki me je zanimal, je uredil največji klasični zgodovinar 19. stoletja, Nmec Theodor Mommsen (1817—1903). Preučeval sem članke in monografije o arheoloških najdbah iz tega obdobja, ki so bile zabeležene pri nas.

Pri raziskovanju poznavanja obdobja ob koncu rimskega imperija na Slovenskem med mladimi sem anketiral 20 dijakov splošne gimnazije (10 moških in 10 žensk), 17 dijakov klasične gimnazije (7 moških in 10 žensk), in 12 študentov zgodovine oziroma klasične filologije na Filozofski fakulteti v Ljubljani, od tega 4 moške in 8 žensk. Odgovorili so na pet vprašanj izbirnega tipa in eno esejsko vprašanje. Vzorec anketnega vprašalnika je v prilogi.

3. PROPAD ZAHODNORIMSKEGA CESARSTVA

Slika 3: Poslikani štiti treh vojaških enot iz kataloga državne organizacije *Notitia dignitatum* iz 5. stoletja. Od leve proti desne *Prima Iulia Alpina*, *Secunda Iulia Alpina* in *Tertia Iulia Alpina* (dostopno na https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Prima_Iulia_Alпина.png, https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Secunda_Iulia_Alпина.png, avtor uporabnik CatMan61, in https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Tertia_Iulia_Alпина_shield_pattern.svg, avtor uporabnik argento).

Zahodnorimsko cesarstvo si od krize 3. stoletja ni nikoli opomoglo. Čeprav so Dioklecijanove (vladal 284—305) in Konstantinove reforme uspeli začasno oživiti disfunkcionalno državo, je po smrti Valentijnana I. (vladal 364—375) leta 375 oziroma najkasneje Teodozija I. (vladal 379—395) 395 začel zahodni del cesarstva hitro propadati.⁴ V državi so se naseljevala tuja, predvsem germanska ljudstva, ki se niso asimilirala in tako postala nepokorne avtonomne tvorbe, cesarji pa so postali marionete vplivnih vojskovodij. Z odstavitvijo zadnjega *de facto* zahodnorimskega cesarja, Romula Avgustula (461—po 476), je vzhodnorimska država in s tem antična civilizacija izgubila trajen vpliv v Italiji, saj so ji zavladata germanska ljudstva, ki so bila cesarju v Konstantinoplu podrejena le formalno.

Na začetku 4. stoletja je cesar Dioklecijan prenovil upravno razdelitev rimskega cesarstva. Povečal je število provinc in jih združil v dieceze, dieceze pa v še večje upravne enote,

⁴ Več o tem obdobju: Bratož, 1996 in Bratož, 2005.

prefekturo, ki jih je sprva v rimskem cesarstvu bilo dvanajst. Današnje slovensko ozemlje je bilo razdeljeno med pet provinc: večina današnje zahodne Slovenije je spadala pod italško prefekturo, v provinco Venecijo in Histrijo, preostali del pa pod ilirsko prefekturo – del današnje Notranjske (približno Čičarija) najverjetneje pod Dalmacijo, katere prestolnica je bila Salona (danes Solin blizu Splita), današnja Koroška in Štajerska pod Sredozemski Norik, prestolnica katerega je bila Teurnija (blizu današnjega Špitala ob Dravi), današnja Dolenjska pod Savsko Panonijo s prestolnico Siscijo (danes Sisak) in današnje Pomurje pod Prvo Panonijo s prestolnico Savarijo (danes Szombathely).

Slika 4: Balkanske province od 4. stoletja naprej, po razdelitvi na dieceze in prefekturo. Ta upravna razdelitev se je v osnovi ohranila vse do Teoderika (dostopno na: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/5/5e/Ancient_balkans_4thcentury.png, avtor uporabnik PANONIAN).

4. ODOAKER IN ODOAKROVA VLADAVINA

Slika 5: Kovanec z Odoakrovim portretom iz leta 477 najden v Raveni (hrani British Museum; dostopno na https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Odovacar_Ravenna_477.jpg).

Odoaker je bil germanski vojskovodja, ki je leta 476 odstavil zadnjega zahodnorimskega cesarja, Romula Avgustula, in v Italiji za trinajst let prevzel oblast. Začetek njegove vladavine imajo mnogi za konec zahodnorimskega cesarstva in antike ter začetek srednjega veka, saj je odstavil zadnjega rimskega cesarja v Italiji.

4.1. Odoaker pred prevzemom oblasti

Flavij Odoaker (oziroma Odovakar) se je rodil leta 433. Njegova etnična pripadnost ni točno znana, najbrž je bil Skir, morda je bil hunskega izvora ali pa Herul.⁵ Njegov oče je bil Ediko, ki ga je mogoče poistovetiti s hunskim veleposlanikom, ki je deloval v Konstantinoplu istočasno z Orestom, očetom Romula Avgustula in dejanskim nosilcem oblasti med njegovo kratkotrajno vladavino. O Odoakrovem zgodnjem življenju ni znano česa oprijemljivega, morda je vodil skupino Germanov v Galiji in 469 sodeloval v bitki pri Boliji (morda ob reki

⁵ Več o Odoakru in njegovem izvoru: Šašel Kos, 2008.

Ipel na današnjem Slovaškem in Madžarskem ali ob katerem od pritokov reke Save), v kateri so Ostrogoti⁶ porazili zvezo Germanov.

V njegovem času, vse do svoje smrti leta 482, je v obrežnem Noriku deloval sv. Severin (okoli 410—482),⁷ karizmatičen in vpliven duhovni vodja, ki je bil najbrž tudi zadnji predstavnik centralne rimske oblasti na te prostoru.⁸ Zaradi njegovega slovesa kot čudodelca ga je okoli leta 470 Odoaker obiskal skupaj s skupino bojevnikov, ki je šla na jug v Italijo. Poročilo o njunem srečanju je mogoče prebrati v izčrpnem popisu Severinovega življenja, delovanja in čudežev, *Življenju svetega Severina*, ki ga je napisal njegov učenec Evgipij (okoli 460—okoli 535).⁹ Ta odlomek navaja tudi *Anonymus Valesianus*,¹⁰ kompilacija odlomkov poznoantičnih kronik iz 17. stoletja:

[10]: Odoaker, ki smo ga omenili zgoraj, je kmalu po odstavitvi Avgustula res postal kralj in vladal trinajst let. Njegov oče je bil Ediko in Odoaker se lahko najde tudi v življenjepisu svetega Severina, meniha v Panoniji, ki mu je svetoval in napovedal njegovo bodočo vladavino.

Besedilo nato citira 6. in 7. poglavje *Življenja svetega Severina*:¹¹

6. [...] Zaradi tega spoštovanja so tudi pred tem dejanjem nekateri barbari na poti v Italijo zavili k njemu, da bi ga videli in dobili njegov blagoslov.

7. Med njimi je prišel tudi Odoaker, ki je pozneje vladal Italiji, tedaj zelo revno oblečen mlad moški visoke postave. Medtem ko je stal sklonjen, da ne bi s svojim temenom zadel ob strop zelo nizke celice, je od božjega moža izvedel, da bo postal slaven. Pri slovesu mu je rekel: »Pojdi v Italijo, kar pojdi! Sedaj si oblečen v najbolj bedno kožuhovino, toda kmalu boš mnoge bogato obdaroval.«

⁶ Več o njih: Lippold, 1987.

⁷ Več o njem: Bratož, 1982.

⁸ Bratož, 2005, str. 19.

⁹ Bratož po Evgipiju, 1982.

¹⁰ Uporabil sem izdajo *Anonymus Valesianus*, Loeb Classical Library, 1939.

¹¹ Uporabil sem izdajo Bratož, 1982.

Očitno sta nekaj časa bila Odoaker in sveti Severin v dobrih odnosih, a so se le-ti kasneje ohladili, kot lahko razberemo iz desetega poglavja *Anonymus Valesianus* in 32. poglavja *Življenja svetega Severina*, ki ga citira:

10. [...] Kmalu nato je, kot mu je napovedal božji mož, šel v Italijo in zavladal. Isti čas se je kralj Odoaker spomnil, da je od svetega moža slišal napoved, takoj k njemu prijateljsko poslal pismo: [...] (Anonymus Valesianus 10)

32. V istem času je kralj Odoaker poslal svetemu Severinu prijateljsko pismo, s katerim mu je ponižno dal na izbiro, da si česa zaželi, saj se je spomnil njegove prerokbe, v kateri mu je nekoč napovedal, da bo postal kralj. Ker ga je pritegnila takšna ponudba, ga je svetnik prosil, naj osvobodi izgnanstva nekega Ambrozija. Odoaker je s hvaležnostjo izpolnil njegovo naročilo. Ko so nekoč imenovanega kralja mnogi plemenitaši vpričo svetega moža hvalili s človeško prilizljivostjo, kot se rado dogaja, jih je vprašal, katerega kralja povzdigujejo s takimi hvalospevi. Ko so mu odgovorili »Odoakra«, jim je rekel »Odoaker bo neokrnjen med trinajst in štirinajst«, s čimer je namreč označil leta njegove neokrnjene vlade; in tem besedam je pristavil, da bodo prav kmalu sami potrdili to, kar je bil prerokoval. (Evgipij po Bratož, 1982, str. 267 in str. 269)

Severin naj bi dvakrat uporabil svoje preroške sposobnosti, napovedal je namreč tako Odoakrovo vladavino kot njegov propad.

Leta 472 se omenja kot član telesne straže Antemija (vladal 467—472), zadnjega zahodnorimskega cesarja, ki je nosil dejansko oblast in ni bil marioneta germanskih vojskovodij. Ko se je Antemij 470 sprl s svojim generalom Flavijem Ricimerjem (okoli 405—472), se je Odoaker postavil na stran slednjega in tako po Antemijevi smrti končal na strani zmagovalca. V vakuumu moči, ki je sledil Ricimerjevi smrti šest tednov kasneje, je Odoaker na svojo stran uspel pridobiti germanske vojščake.

Slika 6: Zenonov kovanec, skovan med Odoakrovo vladavino, najden na Tinju (Ciglencečki, 1992, str. 78).

Leta 474 je prestol po notranjih sporih oslabiljene vzhodnorimske države zasedel cesar Zenon (vladal 474—475 in 476—491), imenovan Izavrijec,¹² ker je izviral iz maloazijske pokrajine Izavrije. Zaradi nestabilnosti znotraj vzhodnorimske države ni bil zmožen posredovati v zahodni polovici cesarstva in je bil prisiljen sprejeti kaotičen razvoj dogodkov kmalu po svojem nastopu.

474 je upravnik Dalmacije Julij Nepot (okoli 430—480)¹³ odstavil zahodnorimskega cesarja Glicerija (okoli 420—po 480), ga imenoval za salonskega škofa in zavladal sam. Leto pozneje ga je pregnal *magister militum*¹⁴ Orest (umrl 476), ki je za cesarja proglasil svojega mladoletnega sina, Romula Avgustula.¹⁵ Ko so germanski vojščaki 476 od Oresta zahtevali tretjino zemljišč, je izbruhnil upor. Odoakrova vojska je leta 476 usmrtila Oresta in njegovega brata Pavla. O letu 476 *Anonymus Valesianus* pravi:

[7] [...] Kmalu po njegovem [Nepotovem] odhodu je bil za cesarja imenovan Avgustul. Avgustul je vladal deset let [sic].

¹² Več o njem: Ostrogorski, 1961.

¹³ Več o njem: Bratož, 2014.

¹⁴ Poznorimski naslov za vrhovnega vojaškega poveljnika.

¹⁵ Ime mu je bilo sicer Romul, njegovo uradno vladarsko ime pa je bilo *Romul Avgust*. *Avgustul* je pomanjševalnica (torej *Mali Avgust*), ki se ga je oprijela kot vzdevek zaradi njegove mladosti. Več o njem: Šašel Kos, 2008.

[8] Avgustula, ki so ga starši pred vladavino imenovali Romul, je oče, patricij¹⁶ Orest, okronal za cesarja. Prišel pa je Odoaker z ljudstvom Skirov in ubil patricija Oresta v Placentiji¹⁷ in njegovega brata Pavla pri borovem drevoredu pred ravenkim pristaniščem. Šel je v Raveno in odstavil s prestola Avgustula, katerega mladosti se je usmilil in ga pomilostil, in ker je bil lep, ga je poslal prosto živeti v Kampanijo s svojimi starši in mu tudi podaril pokojnino šest tisoč solidov.¹⁸ Njegov oče je bil Orest Panonski, ki se je v svojem času, ko je Atila prišel v Italijo, povezal z njim in postal njegov tajnik. Od tam je napredoval in se povzpел vse do dostojanstva patricija.

Odoaker je leta 476 zadnjega zahodnorimskega cesarja, Romula Avgustula, odstavil in poslal cesarske regalije v Konstantinopol, rekoč, da zahod cesarja več ne potrebuje. Sicer je Odoaker še vedno vsaj formalno priznaval in se opiral na stare rimske institucije, tako kot še tudi po njem Teoderik, zato na ta dogodek še ne moremo gledati kot na konec antike. Odstavljeni deček je bil poslan v Kampanijo s šest tisoč solidi pokojnine. Morda je Romul Avgustul istoveten z Romulom, na katerega je okoli leta 507 kralj Teoderik naslovil pismo. Padcu cesarstva je sledil propad starega rimskega limesa na Donavi. Skupaj z romanskim prebivalstvom na zdaj nezaščitenem ozemlju še vedno ostali nekateri plemiči in duhovniki.¹⁹ Več Orestovih privrženecv se je umaknilo v Obrežni Norik.²⁰ Čeprav si je nadel naslov kralja, je Odoaker *de iure* ostal patricij rimskega cesarstva in pod formalno nadoblastjo Julija Nepota, ki je vladal Dalmaciji.

4.2. Nepotova Dalmacija

Majhen del slovenske Istre je, kot je že bilo omenjeno, v antiki spadal pod provinco Dalmacijo.²¹ Le-ta je bila v letih 454—481 samostojna državna tvorba in regionalna sila, tudi zato, ker so jo preseljevanja v nemirnem 5. stoletju prizadela bistveno manj kot Panonijo. Zaradi ugodne geografske lege med obema polovicama cesarstva povezovala zdaj z eno, zdaj z drugo.

¹⁶ Naslov visokih vojaških poveljnikov, približno stopnjo nad *magister militum*.

¹⁷ Danes Piacenza.

¹⁸ Zlatnik, ki ga je uvedel Dioklecijan. Glej Kos, 1997, geslo *Solidus*.

¹⁹ Bratož, 2005, str. 136.

²⁰ Bratož, 2014, str. 365.

²¹ Več o tem: Bratož, 2014.

Načrtovala je celo invazijo Severne Afrike.²² Vodja Dalmacije Julij Nepot je 474 za kratek čas prevzel prestol zahodnorimskega cesarstva.

Slika 7: Nepotov zlatnik mediolanskega kova (Dostopno na https://en.wikipedia.org/wiki/File:Julius_Nepos_Tremissis.jpg).

[7] Tako se je med vladavino Zenona Avgusta v Konstantinoplu Nepos izkrcal v Rimu, odstavil Glicerija, ga imenoval za škofa in sebe za rimskega cesarja. Kmalu je odšel v Raveno: zasledoval ga je patricij Orest z vojsko, Nepos pa se je v strahu pred Orestovim prihodom vkrcal na ladjo in pobegnil v Salono in tam ostal pet let; potem so ga ubili lastni možje. [...] (Anonymus Valesianus 7)

Leta 480 je Nepot bil ubit v zaroti, kar je Odoakru dalo povod za napad in zavzetje Dalmacije. Glede na to, da je Dalmacija imela močno mornarico,²³ se ne zdi verjetno, da bi Odoaker tvegala pomorsko vojaško operacijo. Tako je vojska med napadom na Dalmacijo najverjetneje spet prečkala slovensko ozemlje. Dalmacijo je Odoaker uspešno priključil kraljestvu, vendar je ni dal pod upravo prefekta in s tem senata ampak jo je obdržal pod lastnim nadzorom, iz česar lahko razberemo, kako strateško pomembne je bila zanj.²⁴

²² Bratož, 2014, str. 224, 225.

²³ Bratož, 2014, str. 224.

²⁴ O'Flynn, 1983, str. 143.

4.3. Rugijska vojna in preselitev Romanov

Slika 8: Možen potek obeh glavnih vzhodnih vpadnic v Italijo (Savarija-Petovija in Siscia-Emona) sta potekali prek slovenskega ozemlja (Ciglenciki, 1992, str. 11).

Slovensko ozemlje je spet doživelo pomembne premike, ko je Zenon poskusil svoje problematične germanske vazale oslabiti tako, da jih je naščuval drug na drugega. Tako je dosegel, da so Rugijci napadli Odoakrovo kraljestvo. A v letih 487 in 488 je »kralj Odoaker napadel Rugijce [in jih] v drugo porazil in popolnoma uničil.« (Anonymus Valesianus 10) Do odločilne bitke je po vsej verjetnosti prišlo 15. novembra ali 18. decembra 487 nekje v Obrežnem Noriku ob Donavi.²⁵ Kljub zmagi za Odoakra Obrežnega Norika ni bilo smotrno obdržati, zato je mejo svoje države pomaknil nazaj v laže branljiv, gorat Sredozemski Norik. Najbrž kot provokacijo je Zenonu poslal delež bojnega plena, a ga je le-ta odklonil in mu čestital.²⁶

²⁵ Bratož, 1982, str. 144.

²⁶ Bratož, 2014, str. 366.

Leta 488, na predvečer Teoderikovega vdora v Italijo, je slovensko ozemlje spet bilo priča obširnim premikom: Odoakrov brat Onulf (umrl 493) je ukazal izselitev romanskega prebivalstva iz Norika, po potrebi tudi s silo. S tem je Odoaker želel tudi odvzeti morebitnim drugim barbarskim kraljestvom ekonomsko podlago, ki so jo za barbare pogosto predstavljali romani in zaradi česar so jih pogosto izkoriščali.²⁷ Izseljenci so skupaj z zajetimi Rugijci pod nadzorom Odoakrovih čet najbrž prečkali slovensko ozemlje po najprimernejši cesti čez Petovijono in Emono. S sabo so prenesli tudi truplo sv. Severina.²⁸ Poveljnik te selitve, ki jo Evgipij primerja z bibličnim eksodusom, je bil *comes*²⁹ Pierij (umrl 489), Roman, ki je bil Odoakru zelo blizu in je bil kmalu zatem nagrajen.³⁰ Darovnica iz leta 488 je še vedno ohranjena.³¹

Ilustru³² in veličastnemu bratu Pieriju kralj Odoaker

Od šeststo devetdeset solidov, ki jih je tvoji plemenitosti obljubila pokloniti naša darežljivost, smo okoli šeststo petdeset solidov našega daru s pričevanjem sublima,³³ comesa in našega namestnika Arborja, izplačali piramitsko posestvo v provinci Siciliji, v območju Sirakuz, in v provinci Dalmačanov otok Mljet, vreden dvesto solidov. Torej je ostalih štirideset solidov za tvojo plemenitost v zgoraj napisanih posestvih – to je Emilijanum, vreden osemnajst solidov in preostalem delu Bundijskega posestva, vrednem petnajst solidov in osemnajst silikvijev ter seveda delu Potaksijevega posestva, ki je na voljo zgoraj napisanima Januariju in Oktasibiju, vrednega sedem solidov – ozemlje iz zgoraj napisanih posestev, ki bodo rade dale več kot pripisano vsoto, s pričujočo darovnico z vso svojo oblastjo in vsemi sebi pripadajočimi pravicami prepisujemo k tvojemu gospostvu in z najvišjim zakonom razgllašamo, da so prenešene

²⁷ Bratož, 2014, str. 365, 367.

²⁸ Prej je bilo pokopano na kraju smrti, v samostanu v Favijanah (danes Mautern an der Donau). V Italiji je nekaj časa ležalo v Castel dell'Ovo v Neaplju, potem je bilo preneseno v samostan San Severino blizu Neaplja.

²⁹ Dobesedno *tovariš*, tesni vojaški in upravni sodelavci cesarja. Iz tega naslova se je v srednjem veku razvil naslov grofa.

³⁰ Bratož, 1982, str. 147—148.

³¹ Tekst in interpretacija darovnice: Steinhoff, 1976, str. 208.

³² Ena najvišjih državnih funkcij, podobna približno današnjemu ministru.

³³ Verjetno ekvivalent *spectabilia*, namestnik *ilustra*.

in da jih lahko s svobodno voljo rabiš, poseduješ, predajaš ali zapuščáš potomcem. [...]
(Steinhoff, 1976, str. 208, prevedel avtor)

Ta vojaška operacija, ki je potekal čez slovensko ozemlje, je bil torej za Odoakra tako pomemben, da je poveljnika za njegovo uspešno izvedbo bogato nagradil. O pomembnosti glavne vzhodne vpadnice v Italijo, ki je potekala čez naše ozemlje, pričata še dva sorodna dokaza. Rugijski kralj Flakcitez (vladal 467—475) se ni mogel odseliti v Italijo, ker so mu Ostrogoti zastavili cesto čez Savarijo in Petovijono, na katero je zaradi žensk in otrok bil vezan. Teoderik je leta 489 skupaj s 100000 Goti, med njimi seveda mnogimi nebojevniki, prečkal naše ozemlje.³⁴ Na podlagi tega lahko sklepamo, da so večje skupine z nebojevniki, ki so želele vstopiti v Italijo z vzhoda, bile primorane prečkati ozemlje današnje Slovenije.

4.4. Boj med Odoakrom in Teoderikom – bitka na Soči

Slika 9: Vzhodnogotska sponka tipa Kranj (Ciglencečki, 1999, str. 344).

Teoderik imenovan Veliki³⁵ se je rodil ob Nežiderskem jezeru leta 454 kot sin Teodemirja (umrl 475), enega izmed gotskih kraljev.³⁶ Istega leta so se Goti v bitki pri Nedau (najbrž enem od pritokov Save) otresli hunske nadoblasti. Teoderik je bil deset let talec na dvoru cesarja Leona I. (vladal 457—474) v Konstantinoplu, po povratku pa je leta 470 oziroma 471 že kot

³⁴ Bratož, 2005, str. 93—94, 97.

³⁵ Več o njem: Bratož, 2014.

³⁶ Goti so bili kot ljudstvo zelo neenotni. Že v 4. stoletju so se razdelili na Vizigote (Zahodne Gote) in Ostrogote (Vzhodne Gote).

osemnajstletnik vodil uspešno zasedbo Singidunuma (danes Beograda) in kmalu zatem postal kralj panonskih Ostrogotov. Po smrti kralja traških Gotov, svojega soimenjaka in tekmeča Teoderika Strabona (umrl 481)³⁷ in pa sklenitvijo pogodbe s cesarjem Zenonom leta 483 je Teoderik postal kralj vseh Ostrogotov. Bil je imenovan za *magistra militum* in leta 484 za konzula.³⁸ V službi vzhodnorimskega cesarja Zenona se je zapletel v vzhodnorimske državljanske vojne in begal po Balkanu v iskanju domovine za svoje ljudstvo. Že prej se je ponudil, da bi pomagal Nepotu spet zasesti prestol, leta 488 pa ga je Zenon naposled poslal v Italijo.³⁹

Teoderik je krenil iz mesta Nova v Meziji (danes blizu Velikega Tarnova v severni Bulgariji) in potoval okoli Sirmija (današnje Sremske Mitrovice) ter nato po poti Petovijona-Celeja-Emona-Ad Pirum-Vipavska dolina. Kot navaja poznoantični birokrat in pisec Jordanes (6. stoletje), se je 28. avgusta 489 utaboril ob Soči in se prvič spopadel z Odoakrovo vojsko. Njegova zmaga je bila tako pomembna, da jo je smatral za začetek svoje vladavine,⁴⁰ kot tako jo namreč omenja v enem od pisem svojega tajnika Kasiodora (okoli 485—okoli 585).⁴¹

Dogodki so opisani v šestih pisnih virih.⁴² *Anonymus Valesianus* pravi:

Zeno je tako nagradil Teoderika, ga imenoval za patricija in konzula, ga bogato obdaril in ga poslal v Italijo. S Teoderikom sta se dogovorila, da bo, če bo Odoaker poražen, za svoje zasluge vladal do njegovega prihoda. Tako je Teoderika, ko je zapustil mesto Nova z gotskim ljudstvom, cesar Zeno poslal iz vzhodnih dežel v pridobitev Italije zase. Odoaker se mu je zoperstavil pri reki Soči in se tam boril z njim, poražen pobegnil, se umaknil v Verono in skopal obrambne jarke na malem veronskem polju pet dni pred oktobrskimi kalendami. [...] (Anonymus Valesianus 11, prevedel avtor)

Jordanes v *Getiki*⁴³ pravi, da se je Teoderik:

³⁷ Vzrok njegove smrti je bila bizarna nesreča – nabodel se je na postavljeno sulico, na katero ga je vrgel podivjan konj.

³⁸ Konzul, nekaj v dvojicah voljen voditelj rimske republike, je v pozni antiki bil le še častni naziv.

³⁹ Bratož, 2014, str. 359.

⁴⁰ Šmit, 2006, str. 93 in str. 229.

⁴¹ Bratož, 2014, str. 374.

⁴² Bratož, 2014, str. 373.

⁴³ Šmit, 2006.

[...] premaknil na ozemlje Venecije in se utaboril pri tako imenovanem mostu čez Sontij. Ko se je tam za nekaj časa ustavil, da bi se vojaki in živina odpočili, je Odoaker opremil vojsko in jo poslal proti njemu. Teoderik jo je srečal na veronskih poljih in jo uničil z velikim porazom. Ko je podrl tabor, je s še večjo drznostjo stopil na ozemlje Italije. (Jordanes po Šmit, 2006, str. 93)

Auctarium Havniense ponuja nekoliko podrobnejši opis bitke:

*Konzul Favst mlajši, vir clarissimus.*⁴⁴ Med njegovim konzulatom je kralj Gotov Teoderik prispel do mosta čez Sočo in se utrdil proti kralju Odoakru. In ko je ta aroganten sprevidel, da z veliko vojsko ne more premagati utrjenih sovražnikov, je v strahu zbežal in se z vojsko umaknil v mesto Verono. In ko je kralj Teoderik spoznal, da se je Odoaker vpričo vseh pognal v beg, je izkušen v vojaštvu in navdan z bojevitostjo in zmagoslavjem presodil, da se ne sme bati pogumno zasledovati sovražnikov, če so se enkrat poraženi umaknili; in občudoval je zmago na odprtem polju, zasledoval ga je tako daleč, da je menil, da ima zaščito utrjenega obzidja, ne sile mož [...] (*Auctarium Havniense*, prevedel avtor)

Potovanje Gotov v Italijo z vsemi svojimi naporji in preizkušnjami je opisal tudi pavijski škof in pesnik Enodij (okoli 474—521)⁴⁵ v svojem slavospevu. Navedel je tudi več podatkov o bitki: po njegovem pripovedovanju so Goti, ki so bili ob Soči utrjeni z utrdbo in obrambnim nasipom, prekoračili reko in s tem presenetili Odoakrovo vojsko ter jo pognali v beg.⁴⁶ Odoaker se je podal v Italijo in slavil še eno zmago pri Veroni.

Vojna se je s spremenljivo srečo v severni Italiji vlekla vse do leta 493, ko sta oba voditelja sklenila premirje. Kmalu zatem je Odoaker skoval zaroto, zato ga je Teoderik 15. marca 493 v nekem lovorjevem nasadu v Raveni lastnoročno pokončal in zavladal njegovemu kraljestvu.⁴⁷

⁴⁴ Senatorski naziv, približno položaj niže od *vir illustris*.

⁴⁵ Več o njem: Deželak Trojar, 2008.

⁴⁶ Bratož, 2014, str. 373—375.

⁴⁷ *Anonymus Valesianus* 11.

5. TEODERIK

Slika 10: Medaljon s Teoderikovim portretom, okoli 491—501 (hrani Palazzo Massimo, Rim; dostopno na https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Teodorico_re_dei_Goti_%28493-526%29.png)

Teoderik je bil kralj Ostrogotov, ki je premagal Odoakra in ustanovil Ostrogotsko kraljestvo. Čeprav je država po njegovi smrti hitro propadla, je med njegovo vladavino doživela razcvet, saj si je deloma uspešno prizadeval vzpostaviti sožitje med Germani in Romani ter obnoviti nekdanjo veličino antične civilizacije.

5.1. Teoderik kot vladar

Z nastankom Teoderikove države se upravna razdelitev ni bistveno spremenila. Spremembi sta, da se Savija ponavadi omenja kot Sjevija po germanskem ljudstvu Svebov,⁴⁸ ki so se v njo priselili, Panonija Prima pa se več ne omenja.⁴⁹ Ostrogotska država je bila edina prava germansko-romanska država, torej urejena in priznana s strani Konstantinopla, ki je vključevala slovensko ozemlje. Goti so predstavljali slaba dva odstotka prebivalstva: bilo je okoli 100000 Gotov proti 5-8 milijonom Romanov. Ostrogoti so se naselili predvsem v severnih delih Italije, torej na strateško ključne obmejne predele države in med njimi tudi na današnje slovensko

⁴⁸ Germansko ljudstvo, po katerem se še danes imenuje nemška zvezna dežela Švabska. Po več

selitvah so ustanovili kraljestvo na Iberskem polotoku, ki so ga kasneje priključili Vandali.
⁴⁹ Bratož, 2014, str. 375.

ozemlje. Teoderik si je prizadeval za sožitje staroselcev in Gotov v družbi, v kateri bi Romani skrbeli za gospodarstvo in kulturo, Goti pa za vojskovanje. To mu je uspevalo le deloma, tudi zaradi verskih nasprotij in trenji med arijanskimi germanskimi priseljenci in katoliškimi Romani.⁵⁰ V skladu s svojo politiko tolerantnosti se je zavzemal tudi za judovske skupnosti, čeprav to ni bilo politično smotno, ker se je s tem oddaljeval od katoliške Cerkve.⁵¹ Teoderik je bil sicer, tako kot že pred njim Odoaker,⁵² pripadnik arijanstva,⁵³ kar je bila v rimskem cesarstvu v vojski tolerirana veroizpoved. Spori s staroselci so značilni predvsem za zadnja leta njegove vladavine.⁵⁴

V burnem obdobju od leta 504 do leta 511, ki so ga zaznamovali nemiri med Goti in Vzhodnorimskim cesarstvom ter širitev frankovske države pod frankovskim kraljem Klodvikom (vladal 509—511), je Teoderik dodatno okrepil svoje kraljestvo s tem, da je zavzel Sirmij, Recijo z ozemljem do Donave (današnja Švica in Bavarska) in Provanso (današnja južno Francijo).⁵⁵

Slika 11: Teoderikova četrtsilikva⁵⁶ kovana v imenu cesarja Anastazija (vladal 491—518), ki je bila najdena na Tonovcovem gradu pri Kobaridu (hrani Goriški muzej v Novi Gorici; Ciglencečki, 1999, str. 343).

⁵⁰ Bratož, 2014, str. 377—380. Glej tudi naslednje poglavje.

⁵¹ O tem pričajo Kasiodorova pisma. Glej Bratož, 2014, str. 423—424.

⁵² *Anonymus Valesianus* 10.

⁵³ *Anonymus Valesianus* 11.

⁵⁴ Bratož, 2014, str. 413—414.

⁵⁵ Bratož, 2005, str. 23.

⁵⁶ Srebrnik. Glej Kos, 1997, geslo *Silikva*.

Pripadniki državne elite iz naših krajev so precej redki. Zaradi centralizirane oblasti se je malokomu iz provinc uspelo povzpeti na višje položaje. Je pa več pomembnih Teoderikovih oblastnikov delovalo na področju današnje Slovenije.⁵⁷

Teoderikovo skrb za kraljestvo, tudi neposredno za naše kraje, jasno izražajo pisma, ki jih je pisal njegov tajnik Kasiodor, saj je sam Teoderik bil nepismen.⁵⁸ Neposredno se na naše ozemlje nanaša pismo Lukristanom⁵⁹ v Posočju:

Kralj Teoderik vsem Lukristanom, ki žive nad Sočo

*[1] Nedvomno je državi koristno skrbeti za ceste, preko katerih se hitro izvajajo naše odredbe. In tako je nujni zadevi tudi potrebno posvetiti večjo skrb, da so le-te pripravljene na nemoteno potovanje, da ne propadejo v sramotni zapostavljenosti, da mršava površnost ne podleže rabi in da pot, za katero se ve, da je bila zgrajena za hitrost, ne postane zamudna. [2] In zato je vaša predanost s pričujočo določbo opomnjena, da naj se območje zemljišč, ki so bila prej namenjena konjem, s pripadajočimi postajami, ki si jih lastijo posestniki, povrne tako, da konjem ne škoduje majhna zemlja in da lastnikom odškodnina zadostuje. (Kasiodor, *Variae Epistulae*, knjiga 1, pismo 29, prevedel avtor)⁶⁰*

Pismo izpričuje vzdrževanje glavne vpadnice v Italijo čez Vipavsko dolino ter podržavljenje poštних postaj.⁶¹ Pomembnost te poti lahko vidimo tudi v tem, da je bila Istra velika izvoznica hrane.⁶²

Več pisem se nanaša na province, katerih del je bilo slovensko ozemlje. Tako je Kasiodor v Teoderikovem imenu pisal prebivalcem Sredozemskega Norika:⁶³

⁵⁷ Bratož, 2014, str. 383—385.

⁵⁸ Kljub temu, da je deset let bival v Konstantinoplu. Listine naj bi podpisoval s pomočjo šablone. Glej *Anonymus Valesianus* 14.

⁵⁹ Najbrž nekakšni gotski rodovni enoti, v obliki katerih so se naseljevali Goti.

⁶⁰ Primerjaj tudi *GZS I*, št. 4.

⁶¹ Šašel Kos, 1999, str. 262.

⁶² Bratož, 2014, str. 403.

⁶³ Matijašič, 1988 in Bratož, 2014, str. 409—410.

Kralj Teoderik prebivalcem Norika

*Z veseljem je treba sprejeti odredbo, ki pomaga njenemu odreditelju in je tudi v veselje prejemniku glede na razmere, kdo bi namreč lahko imel za breme to, kjer je v trgovanju deležen dobička? In tako s temi sklepi določamo, da je dovoljeno alemansko govedo, ki se zdi dražje zaradi velikosti, vendar je od dolžine poti oslajeno, izmenjati z vašimi, ki je seveda manjše, vendar sposobno dela, tako da bodo zdrave živali tudi po njihovem odhodu v pomoč in da se vaša polja okoristijo z večjo drobnico. Tako bodo dobili močnejše živali, vi pa večje in oboji boste v eni izmenjavi dobili zeleno, kar se poredko zgodi. (Kasiodor, *Variae epistulae*, knjiga 3, pismo 50, prevedel avtor)*

Tudi to pismo priča o premikih čez naše ozemlje (oziroma vsaj njegovo okolico) med preseljevanjem narodov. Alemeni so se zatekli v Teoderikovo državo leta 507 po svojem porazu s strani Frankov.⁶⁴

Še dve pismi se nanašata na Panonijo:

Kralj Teoderik vsem barbarom in Rimljanom, ki žive v Panoniji

[1] Svoje uredbe naša previdnost ne opusti, podložnikom vedno določa z dobrim namenom, tako so tisti, ki spoznajo, da skrbimo za njih, spodbujeni k večji vdanosti. [2] Zato smo ilustru po imenu Kolosej z velikimi pooblastili zaupali vaše upravljanje in obrambo, tako da bi se on, ki je do zdaj pretrpel mnoge preizkuse svoje kreposti, v prihodnosti tem bolj izkazal. In tako vašo večkrat hvaljeno pokorščino sedaj pokažite tudi njemu, ko bo navzoč, v kolikor bo modro ukazoval to, kar bo spoznal kot potrebno za korist našega kraljestva, naj se hvalevrednemu z vdanostjo ustreže: ker s stanovitnostjo dokazuje zvestobo in si lasti posebej poštenega duha, ki vztraja z neusahljivo ustrežljivostjo. [3] Vrh tega mislimo, da vas je treba opomniti, da se ne

⁶⁴ Bratož, 2014, str. 397.

*bojujte med sabo, temveč s sovražnikom. Naj vas malenkost ne vodi k skrajnim sporom: ubogajte pravico, ki razveseljuje nebesa. [4] Se boste mar vrnili k dvobojevanju, ko pa nimate podkupljivih sodnikov? Odložite meč, vi, ki nimate sovražnika. Najhuje je dvigniti roko nad rojake, za katere bi bilo treba slavno umreti. Čemu ima človek jezik, če se pravda oborožena roka? Od kod naj bi bil mir, če se necivilizirano bojuje? Odločno posnemajte naše Gote, ki se bojujejo navzven, navznoter pa so složni. Tako želimo, da bi živeli, kakor vidite, da so vzcveteli naši rojaki vpricho imenitnega gospoda. (Kasiodor, *Variae epistulae*, knjiga 3, pismo 23, prevedel avtor)*

Kralj Teoderik vsem posestnikom, nastanjenim v savski provinci

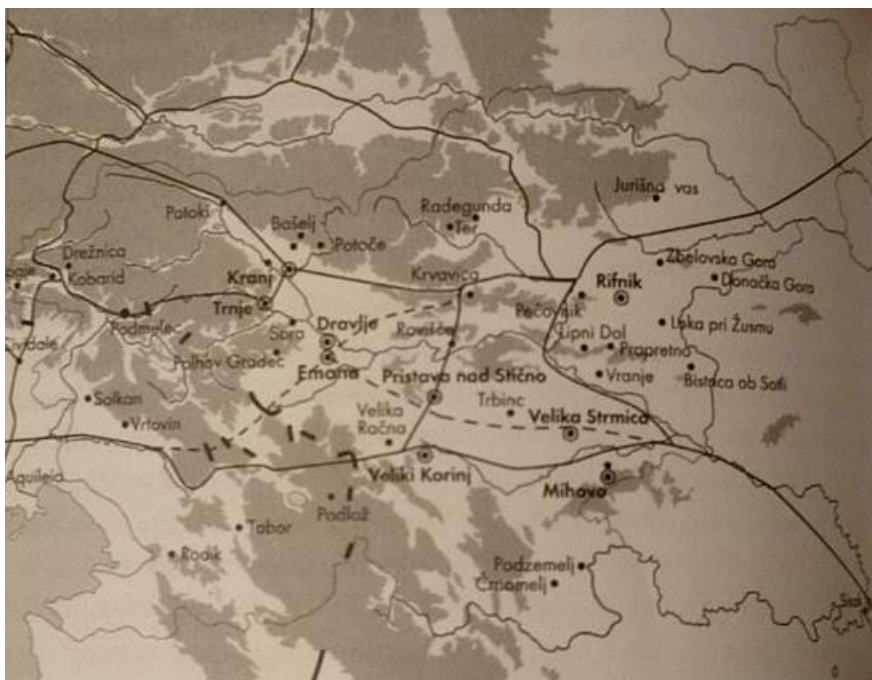
*[1] Čeprav vsem v stiski naš dvor z božjo pomočjo poklanja pravico in se od tu pomoč spušča na druge dele kraljestva kot iz živega vrelnca, smo ganjeni zaradi mnogih pozivov s prirojenim občutkom za dolžnost vseeno sklenili tako deliti vam pravico kot odpraviti utrudljivost dolge poti, kajti slajše so usluge, ki se jih pridobi brez naporov. [2] Tako smo poslali ilustru in magnifica Severina, učenega v našem pravu, da med vami ureja to, za kar je spoznal, da je vedno ugajalo nam. Videl je namreč, za kako častivrednega pri nas velja pravičnik, kako se milost našega blagostanja nasmiha dobrim delom. Zagotovo bo izvršil, za kar meni, da bomo sprejeli z veseljem: in pohlep zagotovo ne more ugajati zmernemu voditelju. Kot je pričakovano naj se torej pri njem zbere ugovor krivicam: naj se zaupa rešitev tisti, ki ga zatira krivica. [3] Prizanašamo vam s težavnostjo pritožbe, dokler zagrešeni zločini niso kaznovani pri izviri samem: naj tisti, ki ga težijo neprijazni davki brez kakršnegakoli strahu potoži, sprejel bo odrešitev, ki se pridobi iz zakonov. Tako namreč upamo, ker se prek tistih, iz katerih je zgrajena naša ureditev, nedolžnim ne zgodijo krivice. Zaradi teh smo zavoljo vašega miru in enakosti davkov res presodili, da jih je treba izkoreniniti, naša pooblastila, ki jih dajemo zgoraj omenjenemu ilustru Severinu, bodo javno oznanjene, tako da naj se vsakdo sklicuje nanje in jih jasno spozna. (Kasiodor, *Variae epistulae*, knjiga 5, pismo 15, prevedel avtor)⁶⁵*

⁶⁵ Primerjaj tudi GZS I, št. 12.

Očitno so bile razmere v Panoniji nekoliko manj stabilne. Vzroki so bili negotski Germani ali t. i. »stari barbari«, ki so ohranili barbarske navade.⁶⁶ Provinca je bila tako pomembna, da si je Teoderik prizadeval za nemoteno izvrševanje prava v njej – v obeh primerih v province pošilja svoja namestnika.

Obdobje Teoderikove vladavine je bilo razmeroma stabilno. O tem priča tudi živahno obnavljanje zgradb, ki ga je izvajal po svoji državi. Naročil je denimo več obnov zgradb v Rimu in Raveni.⁶⁷ Tudi vladar je bil priljubljen, sploh med višjimi sloji – najbolj zgovoren dokaz te naklonjenosti je Enodijev panegirik na Teodorikovo čast.⁶⁸

5.2. Življenje na slovenskem ozemlju v času Teoderika

Slika 12: Slovensko ozemlje v vzhodnogotski državi z označenimi cestami, romanskimi naselbinami (krogi) in gotskimi naselbinami (obrobljeni krogi) (Bratož, 2014, str. 382).

⁶⁶ Castritius, 1994 in Bratož, 2014, str. 397, 400.

⁶⁷ Več o tem: Bratož, 2014, str. 413. Ohranjen je sicer še vedno Teoderikov mavzolej v Raveni, zgrajen iz istrskega marmorja.

⁶⁸ Deželak Trojar, 2008, 46—47.

Prebivalstvo današnjega slovenskega ozemlja je bilo v obdobju ob koncu antike že večinoma krščansko. Krščanska veroizpoved se je med nižjimi sloji ohranila tudi po prihodu poganskih Slovanov vse do ponovnega pokristjanjevanja. Krščanstvo je tako v pozni antiki postala zadnji ostanek nekdanje visoke kulture.⁶⁹ Sicer je pri germanskih in staroselskih kulturah prišlo do medsebojnih prevzemanj. Anonymus Valesianus Teoderiku pripisuje tudi citat:

Reven Rimljan posnema Gota, bogat Got pa Rimljana. (Anonymus Valesianus 12, prevedel avtor)

Podonavje je bilo zaradi lege na vzhodni meji rimskega cesarstva in prehodnega značaja še posebej izpostavljeno vpadom in ropanju. Znano je, da so Vizigoti v letih 408—409, leto preden so oplenili Rim, prezimovali pred Emono. Sloj požganin v Emoni iz okoli leta 450 je mogoče pojasniti s hunskim vdorom. Sledovi nižinske poselitve v tem obdobju so tako v mestih kot na podeželju vse redkejši. Mesta, prej središča rimske civilizacije, so zamirala, prebivalstvo pa se je pod pritiskom začelo umikati v odročnejša in laže branljiva višinska naselja, običajno postavljena na strme vzpetine. V teh naselbinah se je barbarsko prebivalstvo mešalo s staroselskim. V njihovem središču so je običajno stala cerkev, včasih tudi več le-teh, ker so pogosto sakralni objekti imeli le eno funkcijo (krstilnica). Ker je dokazano, da so v teh naseljih bivali tudi cerkveni dostojanstveniki in vojaške posadke, lahko sklepamo, da je šlo za poznoantična verska in upravna središča.

Ravninsko podeželje je večinoma propadlo že po koncu 4. stoletja.⁷⁰ Neviodun (danes Drnovo na Dolenjskem) je zamrl konec 4. ali v prvi polovici 5. stoletja,⁷¹ Navport (danes Vrhnika) pa na začetku 5. stoletja.⁷² Prebivalstvo Colatia, danes Starega trga pri Slovenj Gradcu, se je umaknilo v višje ležečo Puščavo.⁷³

Petovijona, prej največja antična naselbina na Slovenskem, se je vedno bolj krčila na boljše zavarovane dvignjene predele⁷⁴ in po sredini 5. stoletja zamrla.⁷⁵ V njej so se iz druge polovice

⁶⁹ Bratož, 1999, str. 326—328.

⁷⁰ Horvat, 1999, str. 246.

⁷¹ Horvat in Šašel Kos, 1999, str. 214.

⁷² Horvat, 1999, str. 234.

⁷³ Djura Jelenko, 1999, str. 28

⁷⁴ Ciglencečki, 1999, str. 302.

⁷⁵ Horvat in Šašel Kos, 1999, str. 220.

5. stoletja se ohranili le štirje novci.⁷⁶ Ob koncu 5. stoletja je bila v njej prisotna ostrogotska posadka.⁷⁷

Emona in Celeja sta propadli po sredini 5. stoletja.⁷⁸ Iz njiju ne poznamo nobenih numizmatičnih ostalin s konca 5. oziroma začetka 6. stoletja.⁷⁹ Celejanska bazilika in škofijski sedež sta sicer pisno dokumentirana še v 6. stoletju.⁸⁰ Ohranjen je tudi nagrobnik celejanskega škofa Gaudencija (pozno 5. oziroma zgodnje 6. stoletje), najden v Preboldu, na katerem je napisana kratka pesem z akrostihom iz osmih heksametrov:⁸¹

*Glasno veseli se, zemlja, radujte se tla skoz vekove,
Ako pokojnika blago teló vase sprejmeš in s cvetjem
Venčáš pastirja dobrotnega, ko smo pod njim zadobili
Dober postane gospodnje podúk in glasnó oznanilo.
Eno le prosim: če dal nam je take darove zaslužno,
Naj samó balzam in drugega nič pomazili svetnika!
Ti pa, o spomni se! Ti nam izmoli s prošnjó od Gospoda:
»In naj ne plane v to čredo rjoveči k nam lev, zver sovražna!«
E P I S C O P I«*

(Bratož, 1999, str. 327, prevedel Jože Kastelic)

Do leta 476 so obmejni vojaki zahodnorimskega cesarstva še vedno prejeli plačo, a je Odoaker po prevzemu oblasti opustil plače za obmejne posadke in meje pomaknil nazaj.⁸² Stalni dotok denarja na slovensko ozemlje se je sicer prekinil približno v tretjem desetletju 5. stoletja⁸³ in spet se je vzpostavila menjalna trgovina, vsaj do Teoderikove obnovitve denarnega gospodarstva.⁸⁴ Vseeno obstaja iz druge polovice 5. stoletja nekaj skromnejših novčnih najdb: Odoakrov novec iz Karnija (glej spodaj) in pet Zenonovih zlatnikov, od tega najmanj trije

⁷⁶ Bratož, 2014, str. 217.

⁷⁷ Bratož, 1982, str. 82.

⁷⁸ Horvat in Šašel Kos, 1999, str. 207 in str. 211.

⁷⁹ Bratož, 2014, str. 217—218.

⁸⁰ Kolšek, 1975, str. 281.

⁸¹ Bratož, 2014, str. 419.

⁸² Bratož, 2014, str. 235.

⁸³ Kos, 1986, str. 247—248.

⁸⁴ Bratož, 2014, str. 411.

skovani v Mediolanu (danes Milano) med Odoakrovo vladavino. Le-ti so bili najdeni v naselbinah Gradec pri Veliki Strmici (blizu Trebnjega), Hrastje pri Polju na vzhodnem robu Ljubljane, Tinje nad Loko pri Žusmu (blizu Šentjurja pri Celju), Tonovcov grad (blizu Kobarida) in Ulaka pri Starem trgu (na Notranjskem). Od teh naselbin so vse razen Hrastja višinske.⁸⁵

Eno vidnejših vlog je imel na naših tleh Karnij, današnji Kranj, kjer je stal sicer arheološko slabo raziskan kastel, v katerim je med drugim bila nameščena ostrogotska posadka. Bolje raziskana so grobišča v bližini naselja.⁸⁶ V Karniju so numizmatične najdbe iz obdobja konec 5. in začetek 6. stoletja relativno bogate: en tremis⁸⁷ Julija Nepota iz 474—475, Odoakrov solidus ravenskega kova iz 476—493,⁸⁸ Teoderikova četrtskvilija iz obdobja 493—518 in še tremis in četrtskvilija iz obdobja 518—526.⁸⁹

Južno od Šentjurja pri Celju stoji strm hrib, ki se imenuje Rifnik. Zaradi svoje ugodne obrambne lege je bil poseljen skozi vso zgodovino. V težkih razmerah pozne antike je za prebivalstvo spet postal zanimiv. Doslej je najdenih osem stanovanjskih stavb s po dvema prostoroma. V verjetno eni starejši hiš je bil najden Hadrijanov novec in tri ognjišča, uteži z ostanki tehtnice in žlindro, zato je najbrž šlo za kovačijo. Da je prebivalstvo še vedno živelo v relativno visokih kulturnih razmerah priča centralno ogrevanje ene hiše, o vojaški ogroženosti pa obzidje z obrambnimi stolpi⁹⁰ in tudi ena večjih poznoantičnih vodnih cistem, zgrajenih na slovenskem ozemlju.⁹¹ Tam je bil najden tudi del germanskega prožnega loka, ki je najbrž pripadal plačancu iz vzhodnega dela rimskega cesarstva.⁹² V njem sta na pomenljivi razdalji stali dve cerkvi, arijanska in katoliška,⁹³ kar je očiten dokaz germanske prisotnosti in verske razdvojenosti prebivalstva. Ker Rifnik leži v neposredni bližini Celeje, je bil najverjetneje glavno pribežališče za njene prebivalce. Najden je bil tudi Teoderikov novec iz obdobja 512—522.⁹⁴

⁸⁵ Bratož, 2014, str. 217—218.

⁸⁶ Ciglencečki, 1999, str. 356—358.

⁸⁷ Zlatnik, vreden tretjino solida (povprečna teža 1,5 grama). Glej Kos, 1997, geslo *Tremissis*.

⁸⁸ Kos, 1986, str. 221.

⁸⁹ Kos, 1986, str. 229.

⁹⁰ Ciglencečki, 1999, str. 359—361.

⁹¹ Pirkmajer, 1994.

⁹² Ciglencečki, 1999, str. 342.

⁹³ Bratož, 2014, str. 422.

⁹⁴ Kos, 1986, str. 229.

Slika 13: Ostanki poznoantične naselbine na Rifniku (dostopno na <http://www.slovenia.info/?muzej=4027&lng=1>, avtor ni naveden).

Poznoantično naselje Ajdovski gradec je nad Vranjem blizu Sevnice. Obdana je bila z obrambnim obzidjem s stolpi. Med najdenimi zidanimi zgradbami sta poleg več stanovanjskih tudi dve cerkvi s krstilnico in še tri pomembne zgradbe. V eni od njih je prebival cerkveni dostojanstvenik (morda celejanski škof), druga je bila dvorana s centralnim ogrevanjem, v kateri so se zbirali duhovniki in v kateri so morda hranili dragocenosti, tretja pa je imela bivalno oziroma gospodarsko funkcijo. V 120000-literski cisterni so se ohranili deli lesene konstrukcije.⁹⁵

Tonovcov grad pri Kobaridu, ki je branil prehod med današnjo Furlanijo in Koroško, je sprva najverjetneje bil del obrambnega sistema *Claustra Alpium Iuliarum*. Največjo vlogo je utrdba imela pod Teoderikom – takrat sta jo obdajali dve obzidji. Njeni prebivalci so bili večinoma staroselci in pa ostrogotska vojaška posadka. V naselju so stale tri sakralne zgradbe.⁹⁶ V Tonovcovem gradu je bilo najdeno barvno steklo, ki je sestavljalo okna cerkve in ene od hiš. Takšna barvna okna v višinskih naselbinah jugovzhodnih Alp niso nobena redkost ne pri

⁹⁵ Ciglencečki, 1999, str. 353—355.

⁹⁶ Ciglencečki, 1999, str. 349—352.

sakralnih ne pri stanovanjskih zgradbah,⁹⁷ kar kaže, da so višinske naselbine ohranjale določen nivo visoke kulture.

Slika 14: Barvno steklo iz Tonovcovega gradu (Milavec, 2015, str. 81).

Eden največjih argumentov v prid hipotezi, da je bil naš prostor izrednega pomena, je tudi namestitev najemniških vojaških posadk v naše kraje. Le-te sta oba vladarja uporabljala za nadzor nad ključnimi strateško pomembnimi položaji in prometnimi potmi, pa tudi za nadzor in obrambo staroselskega prebivalstva. Utrdbe s stolpi in zidovi so branili najemniški vojaki, ki so bili tudi lastniki posestev v bližini. Najkasneje v ostrogotski državi so bile take postojanke Dravlje,⁹⁸ Emona, Gradec pri Veliki Strmici (blizu Trebnjega), Karnij, Korinjski hrib nad Velikim Korinjem (blizu Grosupljega), Križna gora nad Podložem (na Notranjskem), Limberk nad Malo Račno (blizu Grosupljega), Pristava nad Stično, Rifnik, Trnje (blizu Škofje Loke) in Zidani gaber nad Mihovim (v Gorjancih).⁹⁹ Posadka za varovanje prometnih poti je bila nameščena tudi v Predjami blizu Postojne. Predjama je bila v pozni antiki večkrat obljudena

⁹⁷ Milavec, 2015.

⁹⁸ V Dravljah se po njih še vedno imenuje Gotska ulica. Tam so bile najdene tudi po hunski modi

deformirane lobanje. Glej Ciglencečki, 1999, str. 344.

⁹⁹ Ciglencečki, 1999, str. 303 in Bratož, 2014, str. 381—382.

vsaj kot pribežališče ali vojaška postojanka – v njej je bil najden poznoantični novce ostrogotskega kralja Teodahada (vladal 534—536).¹⁰⁰

Slika 15: Velika germanska srebrna zaponka s Korinjskega hriba nad Velikim Korinjem v obliki konjenika, 6. stoletje (Ciglenečki, 1999, str. 332).

5.3. Konec antike na Slovenskem

Leto po Teoderikovi smrti 526 je v Konstantinoplu oblast prevzel Justinijan I. (vladal 527—565), ki ga imenujemo tudi Veliki zaradi njegove sposobnosti, ambicioznosti in podvigov. V »rekonkvisti« je namreč osvojil velik del rimskega cesarstva, tudi Italijo.¹⁰¹ Ker Teoderik za sabo ni pustil močnih naslednikov in je država zapadla v kaos, se pred Justinijanom ni mogla ubraniti.

Procesi, ki so se zgodili med vladavino Odoakra in Teoderika, so pustili močan pečat v tem, da so dokončno zarisali podlago za etnogenezo današnjih Slovencev. Rimska civilizacija je izgubila stalen vpliv na večini današnje Slovenije, izpraznjenje prostora pa je za sabo pustilo

¹⁰⁰ Kos, 1986, str. 229

¹⁰¹ Za več o Justinijanovi vladavini glej Gantar, 1961.

vakuum, v katerega so se preselili Slovani, naši predniki. Preostali staroselci so bili v glavnem bodisi asimilirani bodisi podjarmljeni.

Odoaker je ohranil vsaj kuliso spoštovanja obstoječih rimskih institucij, na primer senata. Tudi Teoderikova država se je kot poslednja naslanjala na antične rimske institucije.¹⁰² Zato lahko za konec antike smatramo šele napad Langobardov 568, ki je Italijo dokončno iztrgal Bizancu, za konec antike.

V slovenskem jeziku so še vedno vidni sicer skromni ostanki romanske dediščine: okoli 6% vodnih toponimov je namreč predslovanskega izvora. Zanimiv ostanek pozne antike na naših tleh je tudi planšarska terminologija, ki je bogata planšarske terminologije. Sicer med Slovani in staroselci ni prišlo do večjih kulturnih izmenjav.¹⁰³

¹⁰² Bratož, 2005, str. 162—163.

¹⁰³ Grafenauer, 2000, str. 36—37.

6. REZULTATI IN INTERPRETACIJA ANKETE

Prvo vprašanje ankete je zahtevalo, da anketiranci s seznama vladarjev (Kleopatra, Karel Veliki, Hadrijan, Teoderik, Vespazijan, Ludvik XIV., Klavdij, Rihard Levjesrčni, Trajan, Odoaker, Marija Terezija, Konstantin Paleolog) izberejo tiste, ki so vladali slovenskemu ozemlju. Zelo malo anketirancev je označilo Teoderika in Odoakra ter nihče obeh. Vsi so označili Marijo Terezijo, precej Karla Velikega in pa skoraj vsi anketiranci so izpustili očitno nepravilne rešitve (Kleopatra, Ludvik XIV., Rihard Levjesrčni, Konstantin Paleolog). Vsaj nekatere od naštetih rimskih cesarjev, ki so vsi vladali našemu ozemlju, je med dijaki splošne gimnazije označila četrtnina vprašanih, med študenti in dijaki klasičnih gimnazij pa dobrih 51%, najbrž zato, ker je na klasičnih gimnazijah oziroma v klasičnih študijih antika poudarjena tema.

Drugo vprašanje je od anketirancev zahtevalo, da izmed naštetih bitk – »čudež na Kobaridu«, prva bitka med Odoakrom in Teoderikom (torej bitka na Soči), bitka na Katalaunskih poljanah, bitka pri Sisku, bitka pri Frigidu in bitka pri Paviji – označijo tiste, ki so se zgodile na Slovenskem. 32% v je označilo prvo bitko med Odoakrom in Teoderikom (bitko na Soči), vendar vseeno manj kot bitko pri Frigidu (40%). Očitno pravilno bitko na Kobaridu so označili skoraj vsi (96%), očitno napačne odgovore (bitka pri Sisku, bitka pri Paviji, bitka na Katalaunskih poljanah) pa zelo malo.

Tretje vprašanje je bilo, pod katere rimske upravne enote je spadalo slovensko ozemlje v antiki. Večina vprašanih (70%) je pravilno prepoznala Norik in Panonijo, manj (15%) Italijo in Dalmacijo. Napačne opcije so bile v vseh anketah izbrane le trikrat. Za Dalmacijo je to sicer razumljivo, saj je v njej ležalo izredno malo slovenskega ozemlja. Da je bilo slovensko ozemlje vse do Trojan del Italije pa je zelo pomemben podatek, saj kaže, da večina današnje Slovenije znotraj rimske države ni bila provinca. Dejstvo, da se ga dijaki večinoma ne zavedajo, je zaskrbljujoča.

Četrto vprašanje je anketirance spraševalo, kateri slovenski kraji so znani po poznoantični višinski naselbini. Našteti so bili Rifnik, Bled, Radovljica, Kranj, Tonovcov grad, Nanos, Celje, Idrija in Ajdna nad Potoki. Vprašanje je bila med dijaki klasične gimnazije in študenti rešeno solidno (48% jih je prepoznalo Rifnik in Kranj), slabše pa med dijaki splošne gimnazije.

Peto vprašanje je spraševalo, kateri prehod čez Alpe ali Dinarsko gorstvo v severovzhodno Italijo je najbolj ugoden. Podani so bili odgovori Razdrto, Hrušica, Vršič, Predel, Tablja, Korensko sedlo, Plöckenpass in Brenner. Pravilnih odgovorov (Razdrto) je bilo med vsemi skupinami izjemno malo (12%), kar skupaj z označevanjem večinoma slovenskih prelazov kaže, da sicer vedo, da leži nekje v Sloveniji, ne znajo pa ga točno opredeliti. Med odgovori dijakov klasičnih gimnazij je prevladovala Hrušica (47%), torej so prehod postavili vsaj v pravo območje Slovenije. Od izbirnih vprašanj na vseh anketah sicer skoraj nobeno ni bilo rešeno popolno.

Zadnje vprašanje je bilo esejsko. Spraševalo je, zakaj sta Odoaker in Teoderik tako pomembni antični osebnosti. Vprašanje je bilo rešeno slabo. Prišlo je do mnogo zamenjav, nek dijak klasične gimnazije je na primer zamenjal Teoderika s cesarjem Teodozijem. Drugi je navedel mavzolej in bitko pri Ajdovščini (najbrž je imel v mislih bitko pri Frigidu). Neka študentka je navedla, da je Odoaker ubil Romula Avgustula na večerji, najbrž je želela nakazati na Teoderikov uboj Odoakra. Večina dijakov klasične gimnazije (70%) in štirje študenti (33%) so oba vladarja vsaj povezali s pozno antiko oziroma odstavitvijo zadnjega zahodnorimskega cesarja in vladanju Italiji.

7. SKLEPI

Za konec velja ovrednotiti Odoakra in Teoderika kot vladarja in kot osebi. Oba vladarja, še posebej pa Teoderik, sta slovenskemu prostoru prinesla obdobje relativne stabilnosti. Evgipij za Odoakra pravi, da je bil *blagohoten*.¹⁰⁴ O tem navsezadnje priča tudi dejstvo, da se je usmilil Romula Avgustula in mu celo dodelil pokojnino. Resda je odstranjeval politične nasprotnike, ampak v tem oziru je bil neizprosno tudi Teoderik, ki je po nekaterih virih dal pobiti tudi Odoakrovo družino in v zadnjih letih svoje vladavine neizprosno obračunaval z romanskim plemstvom (najbolj znani primer Boecij). Sicer o Teoderikovi priljubljenosti lahko sklepamo tudi iz nemškega ljudskega slovstva, v katerem se je Teoderik ohranil kot Dietrich von Bern. Spopad med njim in Odoakrom odmeva v eni prvih nemških pesnitev, *Pesmi o Hildebrandu*, v kateri se oče in sin znajdetata na različnih straneh spopada. Kasnejši avtorji, tudi znani angleški zgodovinar iz 18. stoletja, Edward Gibbon, so Odoakra pogosto označili kot tirana. V tem primeru gre morda še za en primer pristranskosti zgodovinopiscev do zmagovalcev.

Obe hipotezi sem potrdil. V prid prvi, torej da je slovensko ozemlje imelo za oba vladarja pomemben geostrateški pomen, je govorilo več dejstev. Odoaker je preko našega ozemlja vodil dve vojni in evakuiral romansko prebivalstvo iz Obrežnega Norika. Ta manever je bil zanj tako pomemben, da je človeka, ki ga je izvedel, bogato nagradil. Na cestno omrežje čez današnje slovensko ozemlje so bile sicer vezane vse večje skupine, ki so želele dospeti v Italijo z vzhoda, saj je bilo najprimernejše, tudi zaradi geografskih značilnosti slovenskega ozemlja. Teoderik je ob napadu na Italijo prečkal današnje slovensko ozemlje in prvo bitko z Odoakrom bojeval na Soči. Ta dogodek je smatral za začetek svoje vladavine v Italiji. Teoderik je na današnje slovensko ozemlje namestil več vojaških posadk, ki so varovala in nadzorovala strateško pomembna območja in poti ter staroselce. V Posočju je izpričana cela gotska rodovna enota, Lukristani. Več Kasiodorovih pisem se nanaša na slovensko ozemlje oziroma upravne enote, katerih del je slovensko ozemlje bilo. V njih odreja vzdrževanje infrastrukture, spoštovanje prava in organizira selitve čez današnje slovensko ozemlje oziroma njegovo neposredno okolico, kar dokazuje izreden pomen našega ozemlja v ostrogotski državi.

¹⁰⁴ Evgipij po Bratož, 1982, str. 267 in str. 269.

Na podlagi na splošno slabo rešene ankete sem prišel do zaključka, da tudi moja druga hipoteza, namreč da mladi slabo poznajo poznoantično zgodovino, drži. Pomembno je, da mlade in širšo javnost nasploh ozaveščamo o tem obdobju, saj poleg splošne razgledanosti o lastni preteklosti konec koncev prinaša tudi priložnosti za turizem.

8. DRUŽBENA ODGOVORNOST

Moja raziskovalna naloga lahko pripomore k družbeni odgovornosti predvsem z ozaveščanjem posameznikov o preteklosti. Iz zgodovine lahko črpamo mnogo zgledov, tako pozitivnih kot negativnih. Tudi že splošna razgledanost je pomembna za širino duha. Že Cicero pa je dejal, da je zgodovina učiteljica življenja, in posameznika, ki je tudi zgodovinsko razgledan, je mnogo težje politično manipulirati. Pomembno je, da se državljani zavedajo tudi manj stabilnih obdobj, kakršno je obdobje, s katerim se ukvarjam v pričujoči nalogi, procesov, ki privedejo v tako stanje in procesov, ki ga lahko razrešijo. S tem bolje razumejo delovanje oblasti v različnih situacijah. Eden od temeljev demokratične družbe je navsezadnje informirano ljudstvo, ki je zmožno sprejemati odločitve.

9. PRILOGA: ANKETA

Pozdravljeni, sem dijak in izvajam raziskovalno nalogo s področja zgodovine. Prosil bi Vas, da rešite to anonimno anketo.

Prosim, ustrezno obkrožite:

Spol: moški ženski

Skupina: klasična gimnazija splošna gimnazija univerza

Prosim, da pri vsaki nalogi podčrtate ustrezne odgovore.

1. Med naštetimi vladarji podčrtajte tiste, ki so vladali slovenskemu prostoru:

Kleopatra	Vespazijan	Trajan
Karel Veliki	Ludvik XIV.	Odoaker
Hadrijan	Klavdij	Marija Terezija
Teoderik	Rihard Levjesrčni	Konstantin Paleolog

2. Med naštetimi bitkami obkrožite tiste, ki so se zgodile na Slovenskem:

»čudež pri Kobaridu«
prva bitka med Odoakrom in Teoderikom
bitka na Katalaunskih poljanah
bitka pri Sisku
bitka pri Frigidu
bitka pri Paviji

3. Pod katere upravne enote rimske države je spadalo slovensko ozemlje v antiki?

Italija	Makedonija	Dalmacija
Mezija	Recija	Galija
Panonija	Norik	Egipt

4. Slovenski kraji znani po pomembni poznoantični višinski naselbini so:

Rifnik	Kranj	Celje
Bled	Tonovcov grad	Idrija
Radovljica	Nanos	Ajdna nad Potoki

5. Kateri od navedenih prelazov čez Alpe ali Dinarsko gorstvo v severovzhodno Italijo je najlažji oz. najbolj ugoden?

Razdrto	Tablja
Hrušica	Korensko sedlo
Vršič	Plöckenpass
Predel	Brenner

6. Pojasnite, zakaj sodita Germana Odoaker in Teoderik Veliki med najbolj znane osebnosti pozne antike.

10. VIRI IN LITERATURA

10.1. Objavljeni viri

Anonymus Valesianus, Chicago: Loeb Classical Library, 1939.

GZS I = Franc Kos (ed.), *Gradivo za zgodovino Slovencev v srednjem veku I. (500-800)*, Ljubljana: Leonova družba, 1902.

Rajko Bratož (ed.), Evgipij, *Življenje svetega Severina*, Ljubljana: Univerza Edvarda Kardelja v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Znanstveni inštitut, 1982.

Theodor Mommsen (ed.), *Auctarium Havniense*, v: *Monumenta Germaniae Historica, Auctorum Antiquissimorum Tomus IX.*, Berlin: Weidmann, 1892.

Theodor Mommsen (ed.), Enodij, *Panegyricus Regi Theodorico*, v: *Monumenta Germaniae Historica, Auctorum Antiquissimorum Tomus VII.*, Berlin: Weidmann, 1885.

Theodor Mommsen (ed.), Jordanes, Flavij, *Romana*, v: *Monumenta Germaniae Historica, Auctorum Antiquissimorum Tomi V Pars Prior*, Berlin: Weidmann, 1882.

Theodor Mommsen (ed.), Kasiodor Senator, Flavij Magnij Avrelij, *Chronicon*, v: *Germaniae Historica, Auctorum Antiquissimorum Tomus XI.*, Berlin: Weidmann, 1894.

Theodor Mommsen (ed.), Kasiodor Senator, Flavij Magnij Avrelij, *Variae Epistulae*, v: *Monumenta Germaniae Historica, Auctorum Antiquissimorum Tomus XII.*, Berlin: Weidmann, 1894.

Theodor Mommsen (ed.), Marcellin, *Chronicon*, v: *Monumenta Germaniae Historica, Auctorum Antiquissimorum Tomus XI.*, Berlin: Weidmann, 1894.

Žiga Šmit (ed.), Jordanes, Flavij, *O izvoru in dejanjih Gotov*, Ljubljana: Založba ZRC, 2006.

10.2. Objavljeni viri in literatura

Bratož, Rajko et al. v: Bronislava Aubelj (ur.), *Zakladi tisočletij: zgodovina Slovenije od neandertalcev do Slovanov*, Ljubljana: Modrijan, 1999, 430 str.

Bratož, Rajko, Justinijan I., v: *Enciklopedija Slovenije 4*, Ljubljana: Mladinska knjiga, 1990, str. 360

Bratož, Rajko, *Med Italijo in Ilirikom: slovenski prostor in njegovo sosedstvo v pozni antiki*, Zbirka Zgodovinskega časopisa 46 = Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za zgodovinske in družbene vede 39, Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete - Zveza zgodovinskih društev Slovenije - Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 2014, 685 str.

Bratož, Rajko, Teoderik Veliki, v: *Enciklopedija Slovenije 13*, Ljubljana: Mladinska knjiga, 1999, str. 229

Bratož, Rajko, *Vpliv oglejske cerkve na vzhodnoalpski in predalpski prostor od 4. do 8. stoletja*, Zbirka Zgodovinskega časopisa 8, Ljubljana: Zveza zgodovinskih društev Slovenije : Znanstveni inštitut Filozofske fakultete: Inštitut za zgodovino Cerkev pri Teološki fakulteti, 1990, 70 str. + [1] priloga

Caliri, Elena, Potere e regalità in età odovarica, v: *Tyrannis, Basileia, Imperium: Forme, prassi e simboli del potere politico nel mondo greco e romano*, Messina: Dipartimento di Scienze dell'Antichità dell'Università degli Studi Messina, 2010, str. 565—577

Castritius, Helmut, Barbari - antiqui barbari: k poselitveni zgodovini jugovzhodnega Norika in južne Panonije v pozni antiki: (od konca 4. do srede 6. stoletja) : referat na kolokviju "Zaton rimskega cesarstva in poznoantična doba na Slovenskem" 3. 3. 1994 na ljubljanski Filozofski fakulteti, *Zgodovinski časopis 48*, št. 2, 1994, str. 137-147

Ciglencečki, Slavko, *Höhenbefestigungen aus der Zeit vom 3. bis 6. Jh. Im Ostalpenraum = Višinske utrdbe iz časa 3. do 6. st. v vzhodnoalpskem prostoru*, Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za zgodovinske in družbene vede 31 = Inštitut za arheologijo 15, Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1992, 182 str.

Ciglencečki, Slavko, *Pólis Norikón. Poznoantične višinske utrdbe med Celjem in Brežicami*, Podsreda: Zavod Spominski park Trebče, 1992, 89 str.

Ciglencečki, Slavko, Pozna antika, v: *Enciklopedija Slovenije 9*, Ljubljana: Mladinska knjiga, 1995, str. 208-209

Čaval, Saša, Poznoantične okrasne igle vrste *stilus* v Sloveniji, *Arheološki vestnik 64*, 2013, str. 197—248

- Deželak Trojar, Monika, Enodijev panegirik na čast kralju Teoderiku ali kako retorika piše zgodovino, *Keria: studia Latina et Graeca 10*, št. 2, 2008, str. 43-81
- Fazioli, K. Patrick, Ceramic technology in the southeastern Alpine region in Late Antiquity and the Early Middle Ages: results of macroscopic and microscopic analyses, *Arheološki vestnik 63*, 2012, str. 199—234
- Grafenauer, Bogo, *Karantanija*, Ljubljana: Slovenska matica, 2000, 304 str. + [2] zganj. pril.
- Jordanes, Flavij. *O izvoru in dejanjih Gotov*. Prevedel Žiga Šmit. Ljubljana: Založba ZRC, 2006, 238 str.
- Kajetan Gantar (ur.), *Prokopij iz Cezareje: Pod Justinijanovim žezlom*, Ljubljana: Cankarjeva založba, 1961, 385 str. + [16] str. prilog + [2] zganj. f. zvd.
- Kolšek, Vera et al. v: *Arheološka najdišča Slovenije*, Ljubljana: Državna založba Slovenije, 1975, XII, 415 str. + [2] f. pril. + 1 mapa (10 zganj. zvd.)
- Kos, Peter, Barriers in the Julian Alps and *Notitia Dignitatum*, *Arheološki vestnik 65*, 2014, str. 409—422
- Kos, Peter, *Leksikon antične numizmatike*, Ljubljana: Narodni muzej Slovenije, 1997, 385 str.
- Kos, Peter, *The Monetary Circulation in the Southeastern Alpine Region ca. 300 B. C. - A. D. 1000 = Denarni obtok na prostoru jugovzhodnih Alp (= Situla 24)*, Ljubljana: Narodni muzej, 1986, 263 str. + 10 prilog
- Lippold, Adolf, Vzhodni Goti in rimski cesarji od 455 do 507, *Zgodovinski časopis 41*, št. 2, 1987, str. 205-215
- Lotter, Friedrich – Bratož, Rajko – Castritius, Helmut, *Premiki ljudstev na območju Vzhodnih Alp in Srednjega Podonavja med antiko in srednjim vekom (375-600)*, Ljubljana: Sophia, 2005, VIII + 349 str.
- Mango, Cyril, The eastern empire from Constantine to Heraclius (306-641), v: Cyril Mango (ed.), *The Oxford history of Byzantium*, Oxford - New York: Oxford University Press, 2002, str. 19-71
- Matijašić, Robert, Kasiodorova pisma kao izvor za poznavanje kasnoantičke povijesti Istre: (Cass. Var. XII, 22, 23, 24), *ZČ 42*, št. 3, 1988, str. 363-372

Milavec, Tina, Poznoantično okensko steklo z višinske naselbine Tonovcov grad pri Kobaridu, *Arheološki vestnik* 66, 2015, str. 79–102

O'Flynn, John M., *Generalissimos of the Western Roman Empire*, Edmonton: University of Alberta Press, 1983, 238 str.

Ostrogorski, Georgij, *Zgodovina Bizanca*, Kultura in zgodovina, Ljubljana: Državna založba Slovenije, 1961, str. 74-80

Pirkmajer, Darja, *Rifnik*, Celje: Pokrajinski muzej, 1994, 65 str.

Rajko Bratož (ur.), *Evgipij: Življenje svetega Severina*, Ljubljana: Filozofska fakulteta, Znanstveni inštitut, 1982, VII + 468 str. + [3] priloge

Rajko Bratož (ur.), *Westillyricum und Nordostitalien in der spätrömischen Zeit*, Ljubljana: Narodni muzej, 1996, 407 str.

Jean-Jacques Aillagon (ur.), *Rome and the Barbarians: the Birth of a New World*, Milano: Skira, 2008, 692 str.

Schwarcz, Andreas, Die Goten in Pannonien und auf dem Balkan nach dem Ende des Hunnenreiches bis zum Italienzug Theoderichs des Großen, *Mitteilungen des Instituts für österreichische Geschichtsforschung* 100, 1993, str. 50-83

Steinhoff, Mark Wayne, *Origins and development of the notariate at Ravenna (sixth through thirteenth centuries)*, New York: 1976, v + 232 str.

Šašel Kos, Marjeta, The family of Romulus Augustulus, *Antike Lebenswelten: Konstanz – Wandel – Wirkungsmacht*, 2008, str. 438—339

Štih, Peter, Goti, v: *Enciklopedija Slovenije* 3, Ljubljana: Mladinska knjiga, 1999, str. 317